

Три зозулі з поклоном (скорочено)

Григій Тютюнник

Любові Всевишній присвячується

"Я виходжу з—за клубу в новенькому дешевому костюмі (три вагони цегли розвантажив з хлопцями—однокурсниками, то й купив) і з чемоданчиком у руці. І перше, що бачу,— хата Карпа Яркового. А перед нею — рівними рядочками на жовтому піску молоденькі сосни". На ганку стоїть Марфа Яркова і проводить молодого чоловіка очима. Вона без хустки, видно пишне сиве волосся. Колись її коси сяяли проти сонця золотом, тепер вже не сяють. Мабуть, волосся вмирає раніше, ніж сама людина...

Хлопець підходить ближче і чемно вітається з тіткою. Марфа ворухить губами і проводить його поглядом далі, поки той не увійде у великі сосни, "ті, що твій тато садив, як у селі говорять".

Дома хлопця стрічає мама і підставляє для поцілунку губи.

Він розказує куці студентські новини й питає, чого це тітка Марфа Яркова так на нього дивиться.

Мати зітхає, довго мовчить, а потім говорить: "Вона любила твого тата. Ати на нього схожий..."

Марфа (тоді її у селі за маленький зріст звали "маленькою Марфою") серцем чула, коли від тата приходить лист".

Чула його, мабуть, ще здалеку. І ждала. Прийде до пошти, сяде на поріжку — тонесенька, тендітна, у вишиваній сорочині — і сидить, сяє золотими кучерями: втекла від молотарки чи від косаря, за яким в'язала.

Коли з пошти виходив поштар, однорукий дядько Левко,— височенний, худючий,— Марфа підхоплювалася і тихо питала, зазираючи у вічі: "Дядечку Левку, а од Мишка є письомце?" Поштар відповідав, що нема.

"— Не брешіть, дядечку, є..."

— Ну — є! Є... так не тобі, а Софії.

— Дядечку Левку! Дайте, я його хоч у руках подержу..."

Поштар віднікується, мовляв, чужі листи нікому давати не можна. Потім, дивлячись на заплали слізьми очі дівчини, озирається довкола, немічно зітхає і манить Марфу за пошту, дає листа й наказує, щоб нікому не казала, бо його за це виженуть з роботи.

"— Ні—ні—ні, дядечку! —аж похлинається від щирості Марфа" і хапає листа, пригортає його до грудей, цілує.

"— Чорнила слізьми не розмаж,— каже Левко й одвертається: жде.

Марфа, якщо поблизу не видно людей, нескоро віддає йому листа; мліючи з ним на грудях, і шепоче, шепоче:

— Ну от бачите, нічого я йому і не зробила... Тепер несіть Софії... Спасибі, дядечку, рідненький..."

І дає Левкові пожмаканого карбованця, просячи випити за здоров'я Мишка.

Потім Марфа птахою летить на роботу, а вітер сушить — не висушить сльози у її очах.

Хлопець питає у матері, хто це їй розказував — чи не дядько Левко? Мати відповіла, що сама це бачила і чула, бо теж тікала за Марфою слідком з роботи. Бо та щораз перша вгадувала, коли тато обізветься.

" — І ви на неї сердилися?

— У горі, сину, ні на кого серця нема. Саме горе.

— А як же то — вона вгадувала, а ви — ні?

— Хтозна, сину. Серце в усіх людей не однакове".

Марфа набагато молодшою була за тата—хлопця. Йому тридцять три, а їй дев'ятнадцять. Два роки прожила вона зі своїм Карпом і нажилася за сто.

Коханий ж її якось і не старів. "Сокіл був, ставний такий, смуглий, очі так і печуть, чорнючі. Гляне, було,— просто гляне і все, а в грудях так і потерпне".

А востаннє, як мама бачила тата (ходила аж у Ромни, їх туди повезли), то вже не пекли, а тільки голубили, бо такі сумні були. "Дивиться ними — як з туману".

Вони, Карпо і Марфа, продовжувала мати, до нас на посиденьки ходили. І гомоніли, бувало, втрюх або співали потихеньку. Тато баритоном, мама — другим, а Марфа першу веде. А Карпо все у стелю дивиться. Або у вуса дме — розпушує. То мати йому галушок у миску (він їсти дуже любив) — їж, Карпе! Він і тьопає, як за себе кидає. Тільки сопе. Товстопикий був, товстоногий. І рудий, як стара солома. Марфа проти нього — немов перепілочка. Гляне, бувало, як він над галушками працює, зітхне посеред пісні й відвернеться. Тільки сльози в очах стоять — наче дві свічечки голубі. До тата... Мати побачить, а він затулиться долонею надбрів'я і співає. Або до сина в колиску всміхнеться та приколисує легенько.

"Ти, Михайле,— кажу,— хоч би разочок на неї глянув. Бачиш, як вона до тебе світиться".

А він:

"Навіщо людину мучити, як вона і так мучиться".

Очі мамині при цій розповіді сухі, голос не здригнеться: її спогади вже закам'яніли від болю.

Останній лист від тата

"Софіє! Соню!

Глянув оце на себе в дзеркальце — увесь сивий. Думав, що іній. Більше не дивитимусь.

Часто сниться мені моя робота. Наче роблю вікна, двері, столи, ослони. І так руки засверблять, що вирізаю хлопцям ложки на дозвіллі.

Їжа смачна, "вдягачка" звичайна, селянська.

"Сю ніч снилася мені моя сосна... а за нею річки сине крило...

Соню!

Не суди мене гірко. Але я нікому не казав неправди і зараз не скажу: я чую щодня,

що десь тут коло мене ходить Марфина душа нещасна. Соню, сходи до неї і скажи, що я послав їй, як співав на ярмарках Зінківських бандуристочка сліпенький, послав три зозулі з поклоном, та не знаю, чи перелетять вони Сибір неісходиму, а чи впадуть од морозу.

("Сибір неісходиму" було нерішучою рукою закреслено густим чорним чорнилом, а вгорі тою ж рукою написано знову: "Сибір неісходиму".)

Сходи, моя єдина у світі Соню! Може, вона покличе свою душу назад, і тоді до мене хоч на хвилику прийде забуття.

Обіймаю тебе і несу на руках колиску з сином, доки й житиму..."

Коли це було, давно вже минуло, а син і досі думає, як вони так чули один одного — Марфа і тато? А ще думається йому:

"Чому вони не одружилися, отак одне одного чуючи?"

"Тоді не було б тебе..." — шумить велика "татова сосна".